

Er is geen tijd, of is er **niets** dan tijd ...

Einstein in de kleuterklas

De meest gehoorde klacht in onderwijs is: 'daar heb ik geen tijd voor'. Het leraarschap wordt gevoeld als een haastig bestaan, waarin men ervaart onvoldoende creatief en betekenisvol te kunnen werken aan opbrengsten. Op de voorgrond staat efficiënt werken en je moeten verantwoorden over wat je doet en hoe. De tijd wordt door leraren gezien als een voorwaarde: geef me eerst tijd, dan (pas) kan ik in de goede actie komen. In de beleving van de leraar is die tijd er niet en dit wordt als een echt probleem ervaren.

Eb

*Ik trek mij terug en wacht.
Dit is de tijd die niet verloren gaat:
ledere minuut zet zich in toekomst om.
Ik ben een oceaan van wachten,
waterdun omhuld door 't ogenblik.
Zuigende eb van het gemoed,
dat de minuten telt en dat de vloed
diep in zijn duisternis bereidt.*

Er is geen tijd. Of is er niets dan tijd?

Vasalis

Tijd in het onderwijs

Bovenstaand gedichtje relativeert de overtuiging dat er geen tijd zou zijn en stimuleert de overdenking over tijd en de eigen bedoelingen binnen de beschikbare tijd. Dit gedichtje raakt tevens concepten als ruimte en energie. Verbreden van tijd naar ruimte en energie is nodig om uit de Gordiaanse tijds knoop te geraken.

Drie eeuwen lang verkeerden we in de veronderstelling dat ruimte en tijd absoluut en onveranderlijk waren. Toen kwam Einstein, die liet zien dat de tijd van zeer snel bewegende voorwerpen langzamer verloopt. Hij smeedde ruimte en tijd ineen tot één geheel: ruimtetijd. Op zichzelf gezien zijn ruimte en tijd betekenisloos. Alleen in relatie tot elkaar hebben ze betekenis.

Tijd wordt door leraren beleefd als absoluut. Als niet verbonden met ruimte. Daardoor wordt te weinig ruimte ervaren om aan de mooie, de echte dingen, om aan het vak toe te komen. Met grote gevolgen, voor leraren en voor kleuters.

Want, sta je alleen maar in de haast-stand, dan mis je onderweg veel moois. En mis je ook elkaar: de leraar 'mist' de kleuters en de kleuters 'missen' de leraar en elkaar.

Hoe zou het zijn, voor leraren en kleuters, om in het onderwijs vaker ruimtetijd te kunnen ervaren? Om de tijd te relativeren. Om zo sterker matching en afstemming te kunnen realiseren. Zodat leraar en leerlingen elkaar niet hoeven te 'missen'.

Ooit een bloem gehaast zien groeien?
Of een eend op schema van sloot a naar sloot b zien zwemmen?

We weten dat mooie, betekenisvolle dingen ontstaan door ze tijd te geven, door er met kwaliteit van aandacht bij te zijn. Door er tijd voor te maken. Door te oefenen in het wachten, net als in het gedichtje van Vasalis. Zo kunnen tijd en ruimte meer gaan samenvallen. Dat geeft rijkdom aan leren. Zo wordt ontwikkeling kansrijk, zo kunnen leraren tot de kern komen. En toekomen aan ontwikkeling van hun kleuters en van zichzelf.

De Grieken hadden twee woorden voor tijd: *chronos* en *kairos*. *Chronos* refereert aan de klok, aan kwantitatieve tijd en *kairos* aan kwalitatieve tijd. *Chronos* meet de seconden, *kairos* meet momenten. *Kairos* refereert ook aan momentum, het moment dat perfect is, het moment dat zich aandient om juist, om afgestemd te kunnen handelen. *Kairos* zet aan tot sensitiviteit: voor die momenten, voor momentum. Nodig om betekenisvol te kunnen interneren, om ontwikkelingsimpulsen te kunnen geven en dat is iets waar veel leraren naar verlangen. Echter in de onderwijspraktijk van nu zien we voornamelijk *chronos* op de voorgrond staan en *kairos* op de achtergrond.

Wat betekent 'tijd' in de ogen van kleuters?

Hoe zou het zijn op school als er geen klokken waren? Wat zou er dan gebeuren?

"Dan mag je voor altijd op school blijven en heb je alle tijd."

"Dan kun je lekker spelen en goed werken."

"Dan ga je zelf tellen. Denk je eerst even na en tel je bij 8 uur tot 8."

"Of je gaat in een andere wereld klokken zoeken, in Frankrijk of zo."

"Maar je kunt tijd niet pakken, want het zit in de klok en in je horloge en niet in je hoofd."

Hoe zou het voor de juf zijn als er geen klokken waren op school?

"Dan zouden we er thuis een gaan halen."

En als daar ook geen klokken waren?

"Dan zou de juf doen wat ze leuk vond."

"Lekker voorlezen en we mochten veel dingen zelf kiezen."

De kinderen geven aan dat er eigen initiatief zal zijn, plezier, betrokkenheid en keuzemogelijkheid. Het is ons bewustzijn dat zich langs de tijd beweegt en zo de tijd voorop zet. Het is de leraar gegund om vanuit betekenisverlening ruimte en tijd ineen te gaan ervaren.

Ruimte Leren en ontwikkelen zijn deel van het leven. De uitdagingen en de complexiteit ervan vragen om 'het leren van het verleden te verruilen voor leren van de toekomst: met hoofd, hart en handen open' (naar Otto Scharmer: U-theorie 2013).

Om zo te kunnen bouwen aan leren en ontwikkelen voor de toekomst.

Het leven, de toekomst voor ogen hebben, deze zien, vraagt om sensitiviteit.

Tijd om overtuigingen en zienswijzen te relativeren, ruimte te maken om open te staan, benieuwd, leergierig, met zelfvertrouwen en emotioneel vrij, zodat er werkelijk contact kan ontstaan met hetgeen je echt wil bereiken.

Leraar, wat zou je dan werkelijk willen betekenen?

Dit weten in hoofd, hart en handen geeft ruimte. Ruimte om te denken vanuit doelen en te kunnen sturen vanuit bedoelingen. Ruimte om te werken vanuit hetgeen er al is.

Ruimte om te werken aan betekenisvolle opbrengsten met betrokken kinderen.

Complexiteit, ontwikkeling en leren vragen juist om dichtbij-antwoorden, door de leraren zelf, terwijl ze bezig zijn. Het is belangrijk om het dichtbij-antwoorden te benadrukken, in plaats van het huidige accent op ver-antwoorden achteraf.

Dat geeft ruimte, zo ervaart ook juf Sylvia. Zij ervaart alle tijd en neemt de tijd. Ze durft de tijd te nemen: "ik laat de kinderen schitteren: je hoeft als leraar niet zo nodig in het middelpunt te staan!" en "als je je door de kinderen laat leiden raak je heus de leiding, dus ook de tijd, niet kwijt!"

Energie Als de kleuters schitteren, als zij betrokken in hun activiteit zijn, is er zoveel moois te zien, te horen, te ervaren. Je kunt als leraar niet anders dan die energie voelen. Als die energie leidend is, ontstaat er nog meer ruimte. Ruimte om de kleuters anders vast te houden, ruimte voor de kleuters zelf en ruimte voor de leraar. Juf Sylvia zet niet de tijd, maar energie en ruimte voorop. Een bewuste, wijze keuze. Wijzer dan de wijzers van de klok bepalend laten zijn. Zo ontstaat ruimte voor kijken en begrijpen, ruimte voor bemiddeling en interventies, ruimte voor vragen en benoemen, ruimte voor kwalitatieve feedback. En kwalitatieve feedback is de bewezen generator voor leren en ontwikkeling (Hattie, 2009).

Nog sterker: positieve kwalitatieve feedback maakt dat leraren en kleuters in zichzelf gaan geloven; dat ze (samen) een growth-mindset gaan ontwikkelen (Voerman, 2014).

Flow Door sensitiviteit, originaliteit en kwaliteit gaat het lesgeven 'als vanzelf'. Als we ons vaste idee van tijd kunnen losgelaten, wordt de tijd van leraar en kleuters samen, dan voelt hij vloeiend. Dan is er meer mogelijk. Er ontstaat ruimte voor afstemming en doorwerking.

Juf Sylvia: "Ik richt me echt tot de kinderen en betrek ze erbij. Ik stel vragen zodat ze gaan denken, vragen die voldoende uitdagen, waarbij ze zelf naar het antwoord zoeken. Het gaat me om verdiepen, uitdiepen, voor mij is steeds de vraag kan ik er nog meer uithalen, hoe ver kan ik met de groep gaan en hoe schakel ik met hun initiatieven mee?"

Leraar en kinderen leiden elkaar vanuit contact, de gecreëerde ruimte samen benuttend. Dan is er niets dan tijd.

Juf Sylvia benut deze tijd, zij zet zichzelf open. Zo kan zij haar feedback voorbereiden. Zo wordt deze tijd kwalitijd. Want kwalitatieve feedback heeft impact en geeft flow in leren. Hierdoor gaat het leren sneller en dieper, als vanzelf (Korthagen, 2009).

Als de leraar zelf regie gaat voeren op energie, ruimte en tijd, dan komt er ruimte voor *kairos*. Dan krijgt het dichtbij antwoorden een boost.

1 minuut voor een volwassene = 6 minuten voor een kleuter

Het besef van de tijdbeleving.

Jonge kinderen hebben een andere tijdbeleving dan volwassenen. Deze twee verenigen is echt een mooie uitdaging.

Wist je dat kleuters een minuut zes keer langer ervaren dan een volwassene? Hoe zou het zijn om te werken vanuit het idee dat tien sterke minuten voor een kleuter een uur betekenisvolle lestijd kan zijn?

Bij betrokken, tijdvergeten bezig zijn vallen energie, ruimte en tijd samen. Dan kunnen de kinderen zeggen "jullie hebben de klok, wij hebben de tijd: juf, er is niets dan tijd!"

Door kwaliteit van aandacht kan iedere minuut zich omzetten in leren van de toekomst en zo bijdragen aan betekenisvolle opbrengsten. Laten we de factor tijd relativieren. Laat het in de onderwijspraktijk gaan om relativiteit! Want:

"Not everything that can be counted counts, and not everything that counts can be counted."
Albert Einstein

Marja van Duin – founder-trainer-coach VeerKrachtGroep

Met dank aan:
Liesbeth Kok – VeerKrachtGroep en juf Sylvia van Leeuwen – Andrea school Bude

Tijd maken voor (n)iets in een peuterklas

Ondertussen ben ik al 13 jaar een blijde en enthousiaste peuterjuf. Ja, ik noem me graag peuterjuf! Ik ben daar trots op. Toch is dat niet vanzelf gegaan. Ongeveer 14 jaar geleden mocht ik voltijds mijn peuterklasje leiden. Ik was toen nog vrij onervaren, zowel als kleuterleidster en dus zeker als peuterleidster! Nog niet zo lang afgestudeerd, dus was ik nog zoekende. Naar het juiste contact met ouders, naar een juist evenwicht tussen werk en vrijetijd, naar de goede manier om een klasje te organiseren en te plannen. Want eerlijk gezegd, die dingen leer je vooral tijdens je eerste jaren in de job.

Op dat moment hield ik erg vast aan datgene wat ik op school geleerd had. Vooral naar de indeling van het dagschema en de activiteiten: elke dag een nieuwe beeldende activiteit, elke dag een verhaal, elke dag een bewegingsspel, elke dag iets nieuws en dan nog wel gekaderd in het weekthema ..., want zo had ik dat geleerd.

Maar na een paar maanden peuterklas werd ik daar ongelukkig bij. Ik had enkel het gevoel 'oei, dat hebben we weer niet kunnen doen in ons klasje'. Ik had enkel oog voor de activiteiten die niet hadden kunnen plaatsvinden. Door tijdsgebrek? Of een verkeerde dagplanning? Of door ongelukjes aan het toiletje die er nu eenmaal bijhoren bij deze leeftijd?

Ik moest iets ondernemen! Maar wat?

Eigenlijk was de oplossing heel eenvoudig. Meer tijd vrij maken om 'niets' te doen. En die 'niets-tijd' werd al heel snel kostbare 'iets-tijd'. Ik vond dat ik moest loskomen van mijn dagelijkse strikte planning. Wat gebeurt, dat gebeurt in een peuterklas.

Ik kan nu eenmaal niet op maandagavond voorspellen hoeveel ongelukjes er op dinsdag gebeuren. Ik kan niet voorspellen wie er verdrietig is of wie er moe wordt en nood heeft aan een slaapmomentje.

Dat niets doen betekent in mijn dagplanning net wel openstaan voor de noden van mijn peuters, geborgenheid geven, troost geven, aandacht geven, observeren ... Ik laat systematisch tijd vrij voor het opvangen van onvoorziene omstandigheden. De ene dag vraagt dat enorm veel extra tijd. De dag nadien dan weer niet. Zo kan die tijd ook gecompenseerd worden. Indien het balspel op maandag niet gespeeld is, kan dat wel in de loop van de volgende dagen.

Het vraagt uiteraard een soepele opstelling van je weekplanning. Zo maak ik steeds een week/dagplanning met de activiteiten die ik graag zou doen

